

which are located in the north, and two - in the south. But at this time Southerners continue to express their dissatisfaction with the results of the Conference of the national dialogue, and still demand independence. In our view, the problems lie in the south that their leaders are not united. In the south there are different fractions that converge on a single goal, which is to obtain independence, but their opinions in a way to achieve this goal are different. These differences are not in favor of the South, they need to unite in order to convince the world of the justice of their demands. A central authority uses differences Southerners for their projects, at the same time demonstrating to the international community that the south is not able to be independent in these conditions.

Key words: Yemen, southern movement, federation, the separatist movement, independence.

Надійшла до редколегії: 25.03.2014

УДК 321.01:172.1

М. Б. Закіров

Луганській національний університет імені Тараса Шевченка

ПОЛІТИЧНА АКсіОЛОГія М. О. БЕРДяЄВА

Проведено аналіз основних положень теорії політичних цінностей М. Бердяєва. Встановлено сутність і критерії визначення ієрархії політичних цінностей. З'ясовано підстави градації політичних цінностей і їхню роль у побудові гармонійного суспільства. Встановлено взаємну обумовленість і діалектичний зв'язок певних політичних цінностей.

Ключові слова: держава, демократія, ієрархія, особистість, політична цінність, Російське Зарубіжжя, свобода.

Відновлення української незалежної держави і корінні зміни соціально-політичної моделі обумовили зростання політичної активності суспільства і трансформації розуміння змісту політичних цінностей як на рівні соціальних груп, так і на особистісному рівні. В Україні в останні десятиліття відбулися значні перетворення політичного режиму, інститутів влади, переформатування еліт, що супроводжувалися ускладненням принципів взаємовідносин громадян і держави. У сучасних політичних реаліях особистість, що робить політичний вибір і впливає на процеси державотворення, має визначати свою політичну позицію, усвідомлюючи істинний зміст і природу пропонуваніх політичних цінностей. Особливого значення адекватне розуміння сутності і співвідношення різних політичних цінностей набуває в умовах загострення проблем національної безпеки, цілісності держави, підтримки економічного добробуту і конституційного порядку. Актуальність осмислення явища політичних цінностей у реаліях сьогодення поряд із теоретичним значенням наповнюється ще і важливим практичним змістом. Саме з огляду на наявну, безперечно, складну політичну ситуацію особливого значення набуває вивчення творчої спадщини діячів Російського Зарубіжжя і зокрема видатного російського філософа М. Бердяєва, який не тільки докладно досліджував проблему ієрархії і сутності політичних цінностей, але і до певної міри відображав традиційні ціннісні орієнтації суспільства. І тому цілком виправданим є значний інтерес до його творчої спадщини як російських так і українських вчених.

Зокрема, становлення поглядів М. Бердяєва та їх еволюцію з позицій критичного марксизму до ідеалізму і релігійної філософії досліджують Н. Дмитрієва та А. Моїсєєва [1]. Автори багато уваги приділяють висвітленню ідей мислителя щодо принципів загальнолюдської моралі, неприпустимості використання тоталітарного насилля як засобу утвердження державності і людини як найвищої цінності. Аналізу ідей мислителя щодо ролі держави у розвитку і функціонуванні суспільства і у житті людини присвятила свою роботу О. Смирнова [2]. Авторка підкреслює, що вирішення національних проблем неможливо лише в економічній і політичній площині; ця проблема має духовний вимір і невідворотно передбачає відповідні духовні зміни. Проблеми самообмеження демократії у світлі праці М. Бердяєва «Філософія нерівності» досліджує П. Діденко [3]. У дослідженні підкреслена актуальність ідей вченого щодо причин виникнення «грубої» демократії і зрівняльних тенденцій у суспільстві, які доволі ефективно можна використовувати

вати для оптимізації соціальних програм. Концепцію персоналістичної революції М. Бердяєва у контексті глобальних викликів першої половини XXI століття висвітлює В. Попков [4]. Автор підкреслює актуальність вивчення творчої спадщини російського мислителя у контексті нових соціальних рухів з їх специфічною мотивацією і ментальними очікуваннями сучасного «покоління протесту». Генезис політико-правових поглядів М. Бердяєва висвітлює В. Савченко [5]. Дослідник детально аналізує поняття і сутність ліберально-християнських поглядів мислителя і зосереджує увагу на аналізі типових протиріч у його роботах.

У світлі теоретичних і практичних завдань сучасного українського суспільства потребує аналізу основні положення концепції політичних цінностей М. Бердяєва. Необхідно з'ясувати пропоновані мислителем критерії визначення ієрархії цінностей. З'ясувати підстави градації політичних цінностей і їхнє значення у побудові гармонійної держави і суспільства. Установити діалектичний взаємозв'язок і взаємну обумовленість певних політичних цінностей.

У політичній аксіології М. Бердяєва продовжується традиція антропоцентризму, сформульована свого часу давньогрецьким філософом Протагором: «Людина є міра всіх речей». У свою чергу видатний російський мислитель відводив людині вирішальну роль також і у визначенні цінностей. Він зазначав, що «Людина є істота, що оцінює, що визначає якість» [6, с.74]. Але внаслідок того, що людина, як правило, невідворотно суб'єктивна, ця оцінка нерідко виявляється помилковою. Саме у наслідок необ'єктивності оцінок людського буття, на думку М. Бердяєва, у сучасному світі ієрархія цінностей була перекинута: «нижче стало вищим». У житті суспільства панує економіка, техніка, брехлива політика. «Ієрархія цінностей визначається за принципом користі, за повної байдужості до істини» [6, с.74]. Отже, унаслідок цього ключовим питанням сучасної політичної аксіології стає не сутність і визначення співвідношення цінностей, створених людиною, а питання про цінність самої людини.

Основну проблему сучасного суспільства М. Бердяєв бачив у переповненні життя людини засобами до життя, які заступили собою його істинну мету. Одним з таких засобів, що почав претендувати на провідне місце, є економіка. Однак навіть факт визнання вторинності засобу не є гарантом від помилки. Вчений підкреслював, що важливе значення має і спосіб, у який ці засоби застосовуються. Зокрема, зростання економіки для блага суспільства, в жертву якому приносяться інтереси конкретних людей, не може бути виправданням. У такому разі застосування «злик» засобів не забезпечує досягнення мети, все замінюють засоби, а «про мету забувають або вона перетворюється в чисту риторичку» [6, с.76].

На думку М. Бердяєва, у політичній аксіології фатальну роль зіграло визнання економіки передумовою всього людського життя. Матеріалісти побачили в економіці першореальність, яку вони вивели з визнання її необхідності, і помилково прийняли цю необхідність за вищу цінність [6, с.79]. У результаті цього у суспільстві запанував індивідуалізм, який, на думку мислителя, насправді не стверджує і не може стверджувати цінності людської особистості. Він зацікавлений не людиною як особистістю, а «економічною людиною» як частиною економічної системи, що є лише інструментом досягнення економічної могутності держави і нації. Вищою цінністю такого суспільства стає економічний розвиток, а не розвиток людської особистості [7, с.50]. Метою суспільства стає споживання, запановує культ зростання виробництва задля зростання споживання, а не культ духовного розвитку. Економічний розвиток стає виміром успішності людського життя. Тоді як, за справедливим зауваженням М. Бердяєва, економіка всього лише умова і засіб людського життя, «але не мета її, не вища цінність і не визначальна причина» [6, с.79]. Слід зазначити, що захоплення «економічною людиною» не лише призводить до підміни цінностей, спотворюється вся, спочатку, безумовно, прогресивна ідея лібералізму, а свобода особистості підміняється свободою економіки. Хоча насправді: «Справжня мета не свобода економіки, а свобода від економіки» [7, с.51].

М. Бердяєв, що був послідовним прихильником антропоцентризму, наголошував: «Жива людина стоїть вище держави, суспільства, нації, господарства. Всі ці цінності

припустимі лише як функції його життя, як його власні якісні змісти, якими він має опанувати» [7, с.45]. Мислитель із задоволенням зазначав, що держава давно вже перестала бути священною і теократичною. Але у процесі атеїстичної боротьби багато людей, що втратили віру в живого Бога, почали вклонятися державі як новому божеству. В якості ілюстрації М. Бердяєв наводить приклад комунізму, який породжує тоталітарну державу. «Держава, що не володіє ніякою вищою цінністю... претендує не тільки на організацію політичного та економічного життя, але і на організацію душ людей, їх духовного і розумового життя» [8, с.328]. У такому суспільстві, на думку вченого, встановлюється диктатура світогляду, і невідворотно виникає великий конфлікт особистості і держави, царства Божого і царства Кесаря. Отже у силу того, що особистість є найвища цінність, а держава лише цінність-засіб, то і влада держави (Царства Кесаря) повинна мати чіткі межі, окреслені питаннями регуляції політичного і економічного життя. А у питаннях духовного, творчого життя (Царстві Божому), де і реалізується вище призначення особистості, вона має бути абсолютно вільною.

Але далеко не для всіх новим божеством стала держава. Як зазначає М. Бердяєв, для інших релігією став націоналізм [7, с.46]. Однак, підкреслював мислитель, народ, національність - це лише відносна, а не абсолютна цінність, і будь-яка спроба побачити тут верховну і абсолютну цінність є ідолотворення. І хоча людина не є абстрактна істота, і вона вкорінена у конкретне, у тому числі й у конкретний народ, але людина є також і особистість, що належить не лише природі і суспільству. Особистість несе вищу істину духовного, загальнолюдського значення. І це загальнолюдське не може бути втілене в окремії нації. Більш того, навіть припущення можливості такого втілення безпосередньо межує із расизмом. Як зазначає М. Бердяєв, загальнолюдське втілюється в людині. «Немає елліна і немає іудея - це істина вища і сповідання цієї істини може призвести до конфлікту особистостей з народом, з нацією, якщо вимагатимуть зречення від цієї істини» [8, с.328].

Отже, ми бачимо, що у вченні видатного російського філософа чітко виокремлюється особистість як цінність-мета і інші політичні цінності як цінності-засоби. Керуючись логікою антропоцентризму М. Бердяєва, ми бачимо, що «Проблема людини є більш важлива і більш первинна проблема, ніж проблема суспільства» [8, с.294]. Проте у перекинутій ієрархії цінностей сучасного світу людина вважається продуктом суспільства, «яке зробило із звіра людину і вклало у нього і розум, і мораль». Природно суспільство є сила, що перевищує силу окремої особистості, але воно намагається бути носієм цінностей і святинь, яким особистість має поклонятися. Але, зазначає М. Бердяєв, з точки зору екзистенціальної філософії, для якої таємниця буття розкривається не в об'єкті, а в суб'єкті, все обертається: не особистість є частина суспільства, а суспільство є лише частина особистості, лише її соціальна сторона. Слабкість особистості, в порівнянні з силою суспільства і космосу, зовсім не означає меншої її цінності [8, с.295].

Таким чином, і суспільство не є цінністю-метою, а є лише цінністю-засобом реалізації соціальної складової особистості. Саме потреба у самореалізації соціальної сутності спонукає людину вступати у спілкування, і це є і має бути її вільним і свідомим вибором. «Особистість потребує спілкування з іншими живими істотами... Тоді тільки життя її наповнюється якісним змістом. Людина є не тільки соціальна істота, але вона є також і соціальна істота, і вона покликана реалізувати свою особистість і в суспільстві, у спілкуванні з іншими людьми» [8, с.319].

Не менш спотворені, на думку мислителя, у сучасному світі цінності громадянства, політичних інтересів, суспільної співпраці. Матеріалістичний соціалізм освятив факт класової боротьби і остаточно підпорядкував людину класу. «Засоби боротьби остаточно затьмарили вищі цілі життя» [9, с.2]. Унаслідок цього відбувається заперечення загальнолюдської природи особистості і затверджується верховенство класів і класових інтересів над загальнолюдськими і особистими інтересами. Більш того, в результаті такої метаморфози цінностей замість конкретної людини бачиться відвернена колективна субстанція буржуазії і пролетаріату.

У світі, підкреслював М. Бердяєв, в якому на зміну якісних критеріїв особистості

приходять кількісні критерії класу, людина «буржуазна» і людина «соціалістична», розведені по різних класах, перестають бути братами, представниками єдиного роду людського [9, с.3]. Людина як самостійна цінність розчиняється в безликій масі і перетворюється з самостійної творчої особистості в носія і виразника безособової класової субстанції. Причому, зазначав російській мислитель, підміна вищих духовних цінностей відбувається не тільки відносно ієрархії суб'єктів. Перекручуються і ціннісні орієнтації відносин всередині класів. Пролетар пролетареві не брат по спільності духу, а всього лише товариш, з'єднаний спільністю сьогохвилинних, матеріальних чи класових інтересів.

Саме ж поняття «товариш» - штучне і не має реальних підстав. М. Бердяєв підкреслював, що людина людині або брат у церкві, або громадянин у державі. «Громадянство пов'язане з правом, братство пов'язано з любов'ю» [9, с.3]. Товариство же визнає лише спільність або відмінність інтересів. «Про людину забули у розлученні класової ненависті». А між тим «... Всякий клас є тимчасове, минуще явище, його не було і не буде. Людина конкретна. Клас же є абстракція» [9, с.4].

Наслідком хибного підпорядкування людини класу і класовим інтересам спотворило і політичну цінність влади. Як наголошував М. Бердяєв, будь-яка влада, що спрямовуватиметься виключно інтересами соціальних класів, окремих груп і окремих особистостей, приречена до розкладання. «В основі сильної національної влади лежить щось, що стоїть вище всіх інтересів» [10, с.156]. Мислитель вважав, що за своєю природою влада як політична цінність не може бути ні буржуазною, ні пролетарською. Владою не керують інтереси класів чи інтереси окремих людей. Влада за своїм змістом і призначенням має відображати і інтереси держави, і інтереси нації як великого цілого [10, с.156].

Отже, штучні політичні цінності, що пропонуються матеріалістичним соціалізмом, або перекручення істинного змісту звичних цінностей іншими класовими ідеологіями, не лише заперечують вищу цінність особистості, але і намагаються підмінити традиційні політичні цінності і природні міжособистісні відносини їх спотвореною подобою.

Проте, і загально визнанні, і на перший погляд бездоганні політичні цінності, такі як демократія, також далеко не завжди забезпечують належну повагу до цінності особистості. Зокрема, на думку філософа, явища посилення держави, етатизм, зменшення особистих прав, хоча і у доволі своєрідній формі, але дуже сильно виявляється і у демократії. Для аргументації своїх висновків М. Бердяєв пропонує відокремити минулі політичні цінності лібералізму і демократії від вічних цінностей свободи і особистості. Він підкреслює, що цінності свободи і невід'ємних прав людини мають духовні витоки, а не французьку революцію і формальні демократії XIX і XX століть [7, с.54]. А ліберально - демократична ідеологія, зазначає мислитель, є ідеологія виключно громадська, ... вона знає громадянина, але не знає людини. Демократія проголошує права відстороненого громадянина, а не конкретної людини. Демократія вчить про суверенітет народу і як наслідок вона примушена визнати примат суспільства над особистістю. Лібералізм, на думку М. Бердяєва, є збочення і компрометації принципу свободи, він на практиці означає знищення реальної свободи людської особистості в ім'я формальної, абстрактної свободи абстрактного громадянина [7, с.55]. У результаті за ліберальними цінностями свободу і за демократією, як вже частково згадувалося вище, ми отримуємо не свободу особистості, а підкорення «економічній людині» і громадянина суспільству і державі. З такої точки зору, джерелом справжнього лібералізму, який передбачає дійсну свободу, за твердженням іспанського філософа Х. Ортегі-і-Гассета, є не демократія, а середньовічний феодалізм, середньовічний замок, де особистість була вільна і від держави, і від суспільства [7, с.56]. Отже лібералізм, демократія пропонують людині лише формальну свободу, що на практиці означає хоча і приховане, але підкорення.

Саме тому не менш критично ставиться, М. Бердяєв, і до політичної цінності - «суверенітет». Визнаючи значущість цього явища для держави і нації, він наголошує, що: «Суверенна держава нав'язує душам свій світогляд. Існує особистість, яка

розглядається, як атом, за своїми формальними правами рівний іншим атомам, як громадянин - виборець» [7, с.55]. Тобто, суверенітет держави поглинає суверенітет особистості, розчиняє її у масі інших суверенітетів. За таким саме принципом і суверенітет нації, що є своєрідною формою етатизму, залишає особистість беззахисною і не може затвердити дійсні права особистості і свободи. Таким чином, якщо оперувати термінами М. Бердяєва, цінності демократії, лібералізму, суверенітету держави і нації у реальності перетворюються в ідоли, у самоціль і насправді не забезпечують ані істинної свободи, ані реалізації прав людини.

Проте слід зазначити, що ідолотворення, на думку М. Бердяєва, відіграє величезну роль у сучасному житті. Крім вже зазначених вище інструментальних цінностей: держава, нація, суспільство, клас, суверенітет, в якості претендентів на верховну цінність мислитель відмічає науку, культуру, мораль, традиції. Вчений підкреслює: «Сучасне ідолотворення пов'язане не з богами природи, а з богами історії та цивілізації. Етатизм, націоналізм, комунізм, расизм, сієнтізм, моралізм, естетизм - все це форми ідолотворення, форми абсолютизації відносного» [8, с.321].

Зокрема, на думку М. Бердяєва, культура, безперечно, велика цінність, що в ієрархії цінностей має стояти вище політики і політичної форми. Проте і вона не є останнє, і вона не може претендувати на абсолютне і загальне значення. «Людська особистість не є засіб для реалізації культурних цінностей. Живі істоти, покликані до вічного життя, стоять вище культурних» [8, с.328]. Так само і наука, що має величезну цінність для розвитку людини. Проте, зазначає мислитель: «...обоження науки в сієнтізмі є найбільша брехня, аналогічна обоженню держави в етатизмі. Наука є лише одна з функцій людського духу, а не вищий початок, що визначає все життя людини» [8, с.329]. Таким чином, ми бачимо, що мислитель, визнаючи безперечне значення культури і науки, наголошує, що вони є не абсолютними цінностями, а лише виявленням творчої природи людини [7, с.50].

Значну увагу у своїй політичній аксіології М. Бердяєв приділив співвідношенню політичних цінностей соціальної справедливості і свободи. Він підкреслював, що в сучасному світі ці основоположні для життя суспільства цінності часто протиставляють. Мовляв, «Радянська Росія - за соціальну справедливість, Америка - за свободу» [6, с.84]. Унаслідок цього свобода майже повністю ототожнюється із капіталізмом. Визнаючи до певної міри вірність цього ототожнення і будучи послідовним критиком радянського ладу, М. Бердяєв зазначає, що соціальна справедливість не підпадає під поняття цінності. «Для здійснення соціальної правди, для знищення експлуатації людини людиною, для створення безкласового суспільства зовсім не потрібно вільної творчості, філософії та естетичних цінностей, шкідлива релігійна налаштованість, суперечить меті соціальної революції і аристократичне розуміння духовної культури. Все це лише відволікає від соціальної боротьби, заважає здійсненню єдиного на потребу» [6, с.81].

Звичайно, слід визнати, що відмова визнання за соціальною справедливістю статусу цінності, скоріш за все викликана суб'єктивними переживаннями вченого, який був свідком того, як під цим гаслом діяли руйнівники усього того, що було йому особисто дорого, збереженню і майбутньому відновленню чого він присвятив своє життя. «Революція, писав М. Бердяєв, завжди перекидає ієрархію цінностей.... Жах людського життя полягає в тому, що добро здійснюють за допомогою зла, правду - за допомогою брехні, красу - за допомогою каліцтва, свободу - за допомогою насильства» [6, с.81].

Щодо співвідношень політичних цінностей «свобода» і «справедливість» слід зазначити, що в уяві російського мислителя свобода є щось більш споконвічне, ніж справедливість. Перш за все, наголошує М. Бердяєв, справедливість, на відміну від свободи, має правову, а не духовну природу. Проте і свобода, і правда знаходяться у діалектичному взаємозв'язку. «Насильницьке здійснення правди - справедливості у що б то не стало може бути дуже несприятливо для свободи, як і твердження формальної свободи може породжувати найбільші несправедливості. Це є виявленням протиріч людського життя» [6, с.85]. Зважаючи на цей взаємозв'язок, мислитель зазначив, що в організації людського суспільства не можна відмовитися від

свободи, або відмовитися від справедливості. Необхідно прагнути до вільного та справедливого суспільства. «Без свободи не може бути ніякої справедливості. Це буде відвернена справедливість, яка не має відношення до конкретних людей. Справедливість вимагає свободи для всіх людей. Я можу обмежити свою свободу в ім'я жалості до людей, але можу це зробити тільки вільно, і тільки в цьому випадку це має цінність. Примусова жертва не має ніякої цінності» [6, с.86].

Таким чином, на підставі проведеного аналізу деяких праць видатного російського вченого М. Бердяєва ми бачимо, що в його політичній аксіології особистість є і критерій, і найвища цінність. Але у реальності органічна і природна ієрархія цінностей нерідко знаходиться у перекиненому стані, що і породжує більшість соціальних, політичних і духовних проблем людства. Головною причиною перекинення ієрархії цінностей є «ідолотворення», тобто гіпертрофія значення політичних цінностей-засобів, які затуляють собою цінність-мету. Поштовхом до «ідолотворення» може стати руйнація традиційного суспільства, встановлення панування певних ідеологій або зміна соціально-політичного ладу. У сучасній політичній свідомості і практиці традиційні, і на перший погляд безумовні політичні цінності, такі як лібералізм або демократія, також до певної міри переоцінені і абсолютизовані. Більшість політичних цінностей знаходяться у діалектичному взаємозв'язку і у повному обсязі можуть бути реалізовані лише за умов збереження істинної ієрархії і органічного співвідношення.

Враховуючи безперечну змістовність і визнаний рівень політичної теорії видатного російського мислителя М. Бердяєва, чималий інтерес для подальших досліджень мають міркування філософа щодо особливостей формування ціннісних орієнтацій радянського суспільства і сутності тоталітаризму. На окрему увагу заслуговують прогнози вченого щодо сценаріїв пострадянського розвитку, аналіз яких може бути корисним з точки зору визначення шляхів подолання тоталітарних деформацій політичної системи і суспільної свідомості. Виходячи з того, що М. Бердяєв чималу увагу приділяв вивченню вад політичної свідомості, його висновки і рекомендації не втрачають актуальності і потребують подальшого неупередженого і системного дослідження.

Бібліографічні посилання

1. Дмитриева Н.К., Моисеева А.П. Философ свободного Духа / Н.К. Дмитриева, А.П. Моисеева. – М.: Высшая школа, 1993. – 271 с.
2. Смирнова Е.Н. Н.А. Бердяев о нации, национальном сознании и государстве / Е.Н. Смирнова // Вестник Омского ун-та, 1999. – Вып. 3. – С. 69–73.
3. Диденко П.И. Демократия и неравенство / П.И. Диденко // Вестник Волгогр. гос. ун-та. – 2008. – №2. – С. 35–39.
4. Попков В.В. Актуальный Бердяев / В.В. Попков // Гуманитарный вестник ЗДІА. – 2012. – № 48. – С. 189–196.
5. Савченко В.В. Становление взглядов Н.А. Бердяева на общество и государство в дореволюционный период / В.В. Савченко // Известия Тульского государственного университета, 2013. – Вып. 1. – С. 38–43.
6. Бердяев Н.А. Царство Духа и царство Кесаря / Н.А. Бердяев. – Париж: YMCA-PRESS, 1951. – 165 с.
7. Бердяев Н.А. О социальном персонализме / Н.А. Бердяев // Новый Град. – 1933. – №7. – С. 44–60.
8. Бердяев Н.А. Человеческая личность и сверхличные ценности / Н.А. Бердяев // Современные записки. – 1937. – №43. – С. 293–332.
9. Бердяев Н.А. Класс и человек / Н.А. Бердяев // Народоуправительство, 8 января 1918.
10. Бердяев Н.А. Духовные основы русской революции / Н.А. Бердяев. – СПб.: РХГИ, 1998. – 432 с.

Закіров М.Б. Политическая аксиология Н.А. Бердяева.

Проведен анализ основных положений теории политических ценностей Н. Бердяева. Выяснена сущность и подчеркнуты критерии определения иерархии политических ценностей. Установлены основания градации политических ценностей и их роль в построении гармоничного общества. Прослежена обусловленность и диалектическая связь политических ценностей.

Ключевые слова: государство, демократия, иерархия, личность, политическая ценность, Русское Зарубежье, свобода.

Zakirov M.B. The political axiology of N. Berdyaev.

It is given the analysis of the basic tenets of N. Berdyaev's theory of political values. The essence and the criteria for determining of the hierarchy of political values is defined. Identified the foundation of the gradation of political values and their role in building of harmonious society. It is stressed conditionality and the dialectical relationship of political values. It is certain that personality in the political axiology of outstanding Russian scientist of N. Berdyaev's is a criterion and highest value. In reality organic and natural hierarchy of values quite often is in the inverted state. This is the reason of most of the social, political and spiritual problems of humanity. The main reason for tipping over the hierarchy of values is to create idols. The political values-means overshadow the political value-target. The impetus for the creation of idols may become destruction of traditional society, establishment of the domination of some political ideologies or the change of the socio-political system. The state's sovereignty and the sovereignty of the nation absorb the sovereignty of the individual and subdue her. Democracy recognizes the primacy of society over the personality. Liberalism compromises the concept of freedom. He destroys the real freedom of the individual for the sake of formal freedom abstract citizen. Freedom and justice are closely related. Necessary is committed to building a free and just society. Culture in the hierarchy of values stands above politics and political forms. Science and culture are not absolute values. They are an expression of the creative nature of the individual. In political theory and practice the traditional political values liberalism or democracy also significantly overvalued and absolutized. Most of the political values are dialectically interrelated. They may be realized fully only in conditions of of conservation the true hierarchy and organic ratio. Reflections thinker about the formation of political values of Soviet society and overcoming the totalitarian deformations of political consciousness have a interest for the further researches.

Key words: state, democracy, hierarchy, personality, political value, Russian Diaspora, freedom

Надійшла до редколегії: 28.03.2014

УДК 325.454(73)

О. О. Козачук

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЗМІНИ В ПОЛІТИЦІ США ЩОДО КОРИННИХ НАРОДІВ У 60-ИХ – 70-ИХ РР. ХХ СТ.

В 60-их – 70-их рр. ХХ ст. в американському суспільстві відбувалися значні трансформації, пов'язані із боротьбою різних етнічних груп за самовизначення та самоуправління. Корінні народи Сполучених Штатів доклали максимум зусиль для самоорганізації, проводячи мирні акції на підтримку власних вимог по всій країні. Увага американського суспільства та міжнародних організацій забезпечили широкий резонанс проблемі. В законодавстві США відбулись значні зміни, які поклали край політиці асиміляції корінних народів.

Ключові слова: корінні народи, нормативно-правовий акт, індіанці, суспільно-політична діяльність, громадські організації.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. На фоні підйому самоусвідомлення ідентичності корінних народів США на поч. 60-их рр. ХХ ст., з одного боку, відбувається процес інституціоналізації суспільно-політичної діяльності останніх, з іншого – політика федеральної влади докорінно змінюється. Офіційний Вашингтон назавжди відмовляється від політики асиміляції корінних народів, визнаючи їх право на самовизначення та самоуправління. Ці процеси заслуговують на детальний аналіз та є актуальними для дослідження в Україні, виходячи з намагань кримських татар отримати статус корінного народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Очевидно, що найбільший доробок праць з означеної проблематики є в американських науковців. Перш за все, це дослідження Дж. Аттера [15] та М. Уолдрона [16]. Проте достатньо ґрунтовна нормативно-правова база еволюції американської політики щодо корінних народів в 60-их – 70-их рр. ХХ ст. дозволяє методом контент-аналізу окреслити її принципи та результати. Це «Закон про громадянські права індіанців» [7], «Закон про самовизначення корінних народів та допомогу сфері освіти» [10], «Закон про фінансування індіанців» [8], «Закон про релігійну свободу американських індіанців» [2] та «Закон про охорону дитинства серед індіанців» [5]. Висновки щодо змін у політиці США щодо корінних народів можна також зробити з аналізу виступів президентів Сполучених Штатів [12; 13].